

Az ezüsthárs (*Tilia tomentosa* Moench.) termőhelyi igénye

Az ezüsthárs (*Tilia tomentosa*, *Tilia argentea*) a mályvafélék (*Malvaceae*) családjába tartozó hársnemzetség egyik, a Kárpát-medencében is honos faja.

Tudományos nemzetségeve (*Tilia*) az ókori latin nyelvben már a fajt is jelölte. Érvényes fajneve *Conrad Moench*, kasseli botanikaprofesszortól származik, molyhosat jelent és a hajtásrendszer tulajdonságára utal.

A magyar hárs nemzetségnév állítólag az ősi finnugor nyelvből ered, oklevelekben már a XI. századtól előfordul a *bás*, *básfa* megnevezés.

Nagy termetű, akár 35 m magasságot is elérő fafaj, amelynek törzse egyenes, hengeres, koronában erős, többnyire meredeken fölfelé törő vázágakra bomlik. Hajlamos a villásodásra, letermelés után több törzs képzésére. Azon erdeinkben, amelyekben főfajként fordul elő, átlagosan 22-23 méteres magasságát és 1/3-2/3 törzshányadát írják le, másodosztályú törzsmínőséggel. Kérge sokáig sima, fiatalon ezüstszerű, később sötétszürke, hosszant repedezett.

A Zselicség legjellegzetesebb elegyfája, majdnem minden állományban megtalálható, ami legtöbb esetben kedvező az állományszerkezet kialakítása szempontjából.

Ha a bükkal társul, a talaj vízgazdálkodását javítja, de a minőségi törzsnevelés szempontjából is nagy a jelentősége. Ezüsthárs-elegyes tölgyesekben javítja a talajt, főfaj törzsének árnnyékolásával jó minőségű törzs kialakítására készíti azt.

Ezüsthárs-elegyes erdei fenyegekben, lombos fajként csökkenti a károsítók járványszerű elszaporodásának lehetőségét. Levelének jó humuszjavító tulajdonsága elősegíti a fenyőtűből képződő mullhumusz humifikálódását.

Bükkösökben és gyertyános-tölgyesekben a gyertyánt helyettesíthetjük vele, ami igen kedvező gazdasági szempontból, mivel kiváló alakú tulajdonságokkal rendelkező és műszakilag jól hasznosítható fája nagyobb értéket képvisel, mint a gyertyáné.

A hársak a történelem folyamán sok-

szor szerepeltek a közép-európai népek kultúrájában és gazdasági életében. Jelentőségüket a következő tulajdonságok adják meg: avarja közepes sebességgel bomlik, levele sok kalciumot tartalmaz, jó humuszképző, talaj kémhatására közepes igényű, közepes tápanyagigényű, nagy gyökérenergiával rendelkeznek, rovarkárosítással szemben ellenálló, gomba- és vadkárosítással szemben közepesen ellenálló, erőteljes növekedésű, nagy vitalitású, erőteljes terjeszkedő képességű.

Az ezüst hárs alapvetően balkáni-pontusi elterjedésű, Délkelet-Európából és Kis-Ázsiából származó melegkedvelő faj, amely hazánkban a Dél-Dunántúlon jellemző. Elterjedésének északi határa Magyarországon a Balaton vonalánál húzódik, tengerszint feletti felső határa 645 m, de hazánkban jellemzően 150-250 m között található meg. Ezenkívül a Nyírségben és a Debreceni Nagyerdőn, valamint Erdély nyugati határhegyein egész Munkácsig természetes.

Legnagyobb előfordulási foltja a Zselicségben, Mecsekben, a Baranya-Somogy-Tolnai hegyháton található. Belső-Somogyban, a Dráva-síkon és Tengelicen ritkább, Külső-Somogyban, a Villányi-hegységben, valamint a Tolnai- és Baranyai-dombsíkokon gyakoribb (1. táblázat).

Az ezüsthárs társuláskészsége

Rendkívül életképes fafaj, terjeszkedő képessége igen erős. Bőven terem, jól csírázik, így magról – és sarjrol is – kiválóan újul. Növekedése gyors és erőteljes, ezért hajlamos bükk- és tölgyfiatalosokban az elszaporodásra, ám rövid életkora miatt a nagy vágásfordulójú erdőkben nem képes uralomra jutni. Hazánkban összesen mintegy 36 000 hektáron írják le jelentősebb elterjedését,

melyből csak mintegy 6600 hektáron fordul elő főfajként, egyébként leginkább szórt elegyben található.

A Mecsek és a Villányi-hegység északi kitettséggű, törmeléken mészkező lejtőin kialakult *ezüsthársas törmelékletítő-erdő* szubmediterrán és mediterrán fajokban gazdag társulás. Cserjeszintje igen sűrű, jól fejlett, állományai több reliktumot is őriznek.

A Zselicség nyugati felében a kedvező csapadékvizonyoknak, agyagbemosódásos barna erdőtalajoknak köszönhetően, a területen a bükk zonális társulást alkot az ezüsthárral. Az *ezüsthársas bükkösök* a Zselicség legszebb állományai. Ezen területeken a talajképző kőzet löszös agyag, a genetikai talajtípus többnyire agyagbemosódásos barna erdőtalaj.

Fenntartásuk, a bükk megfelelő elegyarányának biztosítása erdőtervi és tájvédelmi feladata az erdőgazdálkodásnak. A bükk és ezüsthárs viszonya a társulásban a kölcsönös segítségen alapul. A bükknek köszönhető a kiegyenlítettebb mikroklíma, a talaj avar által való állandó takarása, avar által a talajpárolgás-csökkenés, a talajvíz-gazdálkodás kiegyensúlyozottsága.

A hárs visszahatása az avarbomlás elősegítésén, zárt, sűrű lombkorona felállításán, a bükk természetes felújulás elősegítésén keresztül érvényesül. Teljes záródás esetén hárs alatt jobban újul a bükk, mivel hárs alatt nincs avarfelhalmozódás, a lehullott makk közvetlen talajra jutva csírázhat.

A Dunántúl nyugati és délnyugati területein előfordul *gesztenyész-gyertyános tölgyes* állományok elegyfajként, átmeneti erdőhársulása Zselicségben és Tolnában az *ezüsthársas – cseres – tölgyes*.

1. táblázat: Az ezüsthárs leggyakoribb előfordulási helyei erdőgazdasági tájanként (ha)

Zselicség (33. sz.)	19 815,4
Baranya-Somogy-Tolnai hegyhát (29. sz.)	11 138,3
Mecsek (32. sz.)	5581,8
Villányi hegyvonulat (30. sz.)	789,5
Somogyi homokvidék (34. sz.)	412,3

* Nyugat-magyarországi Egyetem, Termőhelyismerettani Intézeti Tanszék

Az ezüsthárs klímaigénye

Meleg, kiegyensúlyozott klímaigénnyel rendelkezik. Szélsőségekkel szemben kevésbé érzékeny addig, amíg hazánkban ősi elterjedésű termőhelyein van. Szárazságot, meleget és az árnyékolást a többi hársnál jobban bírja, a legnagyobb hőigénnyel rendelkezik, fagyra érzéketlen. Tenyészidőszak alatt több meleget kíván, mint a kis- és nagylevelű hársak. A világosságot kedvelő és az árnytűrő fanemek határán van. Valamennyi hazai klímazónában megél, optimuma a gyertyános-tölgyes és a bükkös klímában van.

2. táblázat: Az ezüsthárs erdészeti klímaosztályonkénti előfordulása (ha)

B	7186,1
GYT	25 529,2
KTT	5472,1
ESZTY	209,2

Az ezüsthárs hidrológiai igénye

A többletvíztől független, üde talajokat kedveli, előfordul szívárgó vizes és időszakos vízhatású hidrológia mellett is. Elviseli a tartós szárazságot is, de kerüli a túl nedves termőhelyeket. Páraigénye közepesnek, illetve nagyknak mondható.

Az ezüsthárs talajigénye

Termőhelyi igénye a három hárs közül a legkisebb. A mély termőrétegű háromszintes talajokat kedveli legjobban, de kétszintes talajokon is egyaránt előfordul, életkora azonban itt rövidebb.

Különösen a mélyebb talajú északi, északnyugati oldalakat szereti és a száraz szelektől inkább védett völgyeket foglalja el. A sivár homokot nem kedveli, de jobb minőségű homokon szépen fejlődik (pl. somogyi homok jó minőségű részén, mely sötétbarna színű, a humuszos rétege vastag, az altalaj sárga az agyagtartalomtól). Leginkább kedveli a hársak közül a meleg és hevülékeny homokterületet. Az üde, mély talajokon növekszik a legjobban, barnaföldön és *agyagbemosódásos barna erdőtalajon*, ill. *agyagbemosódásos rozsdabarna erdőtalajon* és *Rammann-féle barna erdőtalajon* találjuk legszebb állományait. Emellett jelentősebb területen található meg a kétszintes humuszkarbonát és rendzina talajokon is. Hazánkban előfordul még lejtőhordalék, karbonát maradványos barna erdőtalajokon és földes vázon.

Többnyire a semleges (pH 6.2-7.2) ásványi talajokat szereti. Határozottan kerüli a pszeudoglejes talajokat az átmeneti levegőtlenesség miatt.

Ahol mindhárom hárs előfordul, a dombtetők humuszkarbonát talaján, a mészkedvelő tölgyesekben a nagylevelű hársat, az oldalak sekély barna erdőtalaján, a cseres-tölgyesekben az ezüsthársat, a domblábak gyertyános tölgyeseiben inkább a kislevelű hársat találjuk.

Sekély termőrétegű területeken is – annak ellenére, hogy termőhelyi optimuma mély talajokon van – jó növekedésű állományokat alkot.

Termőhely-típus változat szerint tehát leggyakoribb a gyertyános-tölgyes klímában, többletvízhatástól független hidrológiájú, agyagbemosódásos barna erdőtalajokon, vályog-agyagos vályog fizikai féleség és mély, ill. közepes mélységű termőrétegen.

Főfafajként vágáskora hazánkban átlagosan 88 év, erre a korra mintegy 22-23 méteres magasságot ér el. Elegyfajként 50-60 éves korban kitermelve 350-400 m³/ha élőfakészletet produkál. Ugyanezek a termőhelyeken a bükk és a kocsánytalan tölgy 50-60 éves korban 250-300 m³-es, véghasználati korban pedig 350-400m³-es élőfakészletet ad. Ezek a termőhelyeken az előbb felsorolt adatok alapján mindenképpen indokolt ezüsthárs célállományok létrehozása.

A hársról másképp

A hársfa, népies nevén szálfá, szádokfa a nyár kezdetének jelképe, mivel ekkor terebélyesedik ki gyönyörű lombozata, virágai pedig ontják az édeskés, szinte bódító mézillatot.

A hársfavirágot akkor szedjük, amikor a virágok többsége éppen hogy kinyílt, mivel ilyenkor tartalmazza a legtöbb hatóanyagot. A legjobb, ha a virágzatban a virágozkáknak legalább kétharmada kinyílt, a többi pedig még csak fészlőben van. A virágzó hársról a méhek összegyűjtik a hármész alapanyagát, amely erősíti az immunrendszert, hat a fertőzések ellen és kiváló nyugtató hatású.

A hársfavirág tartalmaz flavonoidokat (tilirozid, kvercetin, kernapfenrol, glikozidol), illóolajokat (gerániol, linaliol, eugeriol), cseranyagot és nyálkaanyagot. Termésében mintegy 60 százalék zsíros olaj van, amely különlegességnek számít.

A hársfavirágból főzött teát meghűlések esetén izzasztásra, köhögéscsillapításra, torokfájásra alkalmazzák, ezenkívül enyhíti a hörghurutos panaszokat, nyálkoldó hatású, jó vértisztító, szív működést serkentő. Nyálkaanyagai serkentik az immunrendszer működését. Megfigyelések szerint a szauna izzasztó hatását fokozza, ha a teából fél órával előtte két csészényit megiszunk.

Túlzott fogyasztása problémát okozhat, hiszen felboríthatja hőháztartásunkat, szívdobogást idézhet elő, ezért mindenképp más teákkal felváltva ajánlott fogyasztani.

A hársfavirág-kivonat hasznos hidratáló és gyulladáscsökkentő bőrápolószer. Nem csak virágát hasznosítjuk: a hársfa fájának elszesítésével készül az orvosi szén, amely bélfertőzés, hasmenés esetén bevált gyógyszer, illetve külsőleg gyulladt, ödémás területeket kezelnek vele. Szenet sebgyógyító és bőrbajok ellen hintőporokhoz, fogporokhoz is adagolják. A hárs az egyik legkönnyebben, legjobban faragható faanyag, ezért a faszobrászat igen kedveli. Gőzöléssel jól hajlítható, gyönyörűen csiszolható, rajzeszközök (például ceruza, rajztábla) gyártására is alkalmas.

Marosi Kinga

A vadlétszámról

„Rendkívüli mértékben elszaporodtak a nagyvadak Magyarországon az utóbbi időben. Ma ötször annyi szarvas és tizenháromszor annyi vaddisznó él a hazai erdőkben, mezőkön, mint fél évszázaddal ezelőtt.” – olvashatjuk a cikkben.

Az Országos Vadgazdálkodási Adattár adataira hivatkozó írás szerint a vaddisznóállomány ötven év alatt 8-9 ezres egyedszámról 93 ezerre, a gímszarvas állománya 17 ezerről 107 ezerre, az őz állománya 69 ezerről 367 ezerre, míg a dám állománya alig ezer egyedről tízezer fölé növekedett.

A cikk ugyanerre az időszakra vetítve, röviden bemutatja az apróvad-állomány drasztikus csökkenését is.

A változások okaként elsősorban az erdőterület jelentős növekedését, a nagytestű ragadozók visszaszorulását és az intenzív szántóföldi gazdálkodást említi.

A szóhasználatában nem kifogástalanul szakszerű írás jelentősége, hogy szélesebb körű figyelmet irányíthat a témakörre, tudatosítva a nagyvad-állomány alakulásának valós folyamatait. Van mit tennünk.

(HVG, 2010. október 30.)